

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการออกแบบหนังสือส่งเสริมการท่องเที่ยว “วัดพระธาตุลำปางหลวง” มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อออกแบบหนังสือส่งเสริมการท่องเที่ยว “วัดพระธาตุลำปางหลวง” จากข้อมูลเชิงพื้นที่
2. เพื่อกำหนดเส้นทางรถม้าเพื่อการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครลำปาง จากแผนที่ทาง

ศิลปวัฒนธรรม

จากการศึกษาจากชุมชนรอบวัดพระธาตุลำปางหลวงนั้นทำให้กำหนดขอบเขตพื้นที่ในการศึกษาเพื่อสำรวจและค้นคว้าข้อมูล การกำหนดจุดต่างๆของสถานที่สำคัญเช่น รูปแบบศิลปกรรมล้านนายุคทอง บ่อน้ำเลี้ยงที่อยู่ห่างจากวัดไปทางทิศใต้ คูน้ำคันดินที่เคยมีและหายไป ต้นไม้ใหญ่ ประเพณีต่างๆที่สืบทอดกันมา ความเชื่อผีปู้ย่า เป็นต้นจากการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา แบ่งแนวทางการศึกษาเป็น 2 แนวได้แก่ 1. แนวจารีตท้องถิ่นหรือแนวตำนาน เป็นการบอกเล่าทางประวัติศาสตร์ที่สืบทอดกันเป็นรุ่นสู่รุ่น จนเมื่อชาวล้านนาเดินทางไปยังศรีลังกาในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ได้รับอิทธิพลการเขียนประวัติศาสตร์จากสำนักสงฆ์ลังกา จึงได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างมีรูปแบบ ซึ่งเนื้อหาของตำนานแบ่งเป็นสองภาค ภาคแรกมีลักษณะประวัติศาสตร์สากล กล่าวถึงประวัติพุทธศาสนาเริ่มตั้งแต่พระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ ได้ตั้งปณิธานจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ต่อมาเกิดพระพุทธศาสนา ครั้นพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พุทธศาสนาได้รับการอุปถัมภ์จากพระเจ้าอโศก และพุทธศาสนาได้เผยแผ่มาสู่ล้านนา ส่วนภาคที่สองเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเช่น จังหวัดลำปาง ก็มีการเขียนในลักษณะดังกล่าวเช่นกัน 2. แนวประวัติศาสตร์เป็นการรวบรวมข้อมูลงานวิชาการที่ได้อิทธิพลจากการศึกษาประวัติศาสตร์จากตะวันตก ซึ่งการศึกษาแนวนี้ได้ถูกยอมรับจากนักวิชาการเป็นอย่างมาก

ลักษณะสำคัญของวัดพระธาตุลำปางหลวงสำหรับการนำมาทำเป็นข้อมูลประกอบในหนังสือส่งเสริมการท่องเที่ยว มีดังนี้คือ 1. ตั้งอยู่บนเนินดินถมสูงใหญ่ซึ่งเกิดจากฝีมือมนุษย์ และนอกจากจะมีกำแพงดินล้อมรอบถึงสามชั้นและคูน้ำสองชั้นแล้ว ยังมีผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบบสมมาตรด้วย 2. ประตูทางเข้าไปภายในเขตพุทธาวาสมี 3 ทาง ได้แก่ประตูด้านหน้าทางทิศตะวันออก ด้านซ้าย และด้านขวา 3. เขตพุทธาวาสล้อมรอบด้วยวิหารคดรูปสี่เหลี่ยม 4. ประตูซุ้มโขงมีลวดลายปูนปั้นประดับ กรอบวิมาน นาค และหงส์ประดับตามชั้นจนถึงยอด 5. องค์เจดีย์เป็นประธานตั้งอยู่ใจกลางผังอาคาร มีลักษณะทรงกลมแบบล้านนาไทยบนฐานสูง มีกำแพงแก้ว ลูกกรงสัมฤทธิ์ ยอดดอกบัวล้อมเป็นรูปจัตุรัส องค์เจดีย์บุด้วยทองจังโก หรือแผ่นทองแดงปิดทองสลักลวดลายเป็นรูปคนไม่ซ้ำกัน 6. วิหารหลวงเป็นอาคารขนาดใหญ่เปิดโล่ง ภายในมีมณฑปหรือกู่ บรรจุพระเจ้าล้านทองเป็นประธานของวิหาร 7. วิหารน้ำเต้าที่อยู่ด้านขวาขององค์เจดีย์ เป็นอาคารแบบเปิดโล่ง คำว่าน้ำเต้า แปลว่า ภาพเขียน จึงหมายถึงวิหารภาพเขียน ความสมบูรณ์ของโครงสร้างตัวอาคารยังไม่เปลี่ยนแปลงไปมาก ภายในมีจิตรกรรมลายคำเป็นการลงรักปิดทองบนพื้นสีแดงด้านหลังพระประธานเป็นรูปต้นศรีมหาโพธิ์ ซ้ายมีรูปพระอาทิตย์ ขวามีรูปดวงจันทร์ เป็นสัญลักษณ์ของจักรวาล ถัดลงมาทางด้านล่างมีภาพเทวดาถือช่อดอกไม้สวรรค์ทั้งซ้ายและขวา 8. วิหารต้นแก้ว มีแผนผังคล้ายวิหารน้ำเต้าแต่ภายหลังปฏิสังขรณ์ ทำให้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง 9. วิหารพระพุทธ มีลักษณะอาคารแบบปิดทึบ ภายในมีพระประธานขนาดใหญ่อยู่เต็มอาคาร มีหน้าบันขนาดใหญ่เป็นลายดอกไม้วัดติดระจก 10. โบสถ์ภายในเขตพุทธาวาส อยู่บริเวณทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวิหารพระ

พุทธเป็นลักษณะอาคารแบบเปิดโล่ง 11. มีวิหารละโว้หรือสพบุรีอยู่ด้านหลังองค์เจดีย์ประธานเช่นเดียวกับ
วิหารต้นแก้ว ภายในมีพระพุทธรูปปางนาค

ปรกอยู่ภายในวิหาร 12. มณฑปพระพุทธรูปที่อยู่ออกจากโบสถ์ไปทางด้านหลัง เป็นอาคารสูงตั้งบนฐาน
ลักษณะอวอบอิมซึ่งเป็นรูปแบบของอาคารล้านนาไทยทั่วไป 13. หอระฆังอยู่ในเขตพุทธาวาส 14. วิหารพระแก้ว
มรกต อยู่ภายนอกเขตพุทธาวาส เป็นอาคารไม้ภายในประดิษฐานพระแก้วมรกต 15. หอไตร อยู่ด้านข้างวิหาร
พระแก้วมรกต ฐานเป็นปูน ลักษณะอาคารผายออกแบบอาคารเหนือ มีการสลักไม้และลายปูนปั้นบนพื้นไม้

หลังจากได้ข้อมูลประกอบหนังสือส่งเสริมการท่องเที่ยวในส่วนแรกแล้ว ได้เชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวใน
รูปแบบการนั่งรถม้าที่วังน้ำเขียวรอบวัดพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งรถม้าถือเป็นสัญลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของ
จังหวัดลำปาง นอกจากนี้มีบริการนักท่องเที่ยวอยู่บริเวณหน้าวัดแล้ว ในเขตเทศบาลนครลำปางยังมีสถานีรถม้า
ใกล้แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอื่นๆอีก 4 สถานีได้แก่ ข้างโรงแรมลำปางเวียงทอง หน้าโรงเรียนเทศบาล 4 ข้าง
มิวเซียมลำปาง หน้าตลาดอัสวิน และจากการกำหนดเส้นทางรถม้าเพื่อการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครลำปาง
จากแผนที่ทางศิลปวัฒนธรรม ได้เส้นทางรถม้า 4 เส้นทางได้แก่ เส้นทางรถม้าสายสักการะ เส้นทางรถม้าสาย
ประวัติศาสตร์ เส้นทางรถม้าสายเศรษฐกิจ-รถไฟ และเส้นทางรถม้าสายเศรษฐกิจ-ตลาดจีน

เส้นทางรถม้าสายสักการะประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่รถม้าวิ่งผ่าน ดังนี้

1. วัดบุญวาทย์วิหาร 2. ศาลหลักเมือง 3. หอระฆัง 4. บ้านเสานัก 5. บ้านหลุยส์ ที เลียวโนเวนส์
6. วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม 7. สถานปฏิบัติธรรมหลวงพ่อกษม เขมโก 8. วัดเจดีย์ขาวหลัง

เส้นทางรถม้าสายประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่รถม้าวิ่งผ่าน ดังนี้ 1. สะพาน
รัฐภักดิ์ 2. กาดหัวขัว (ตลาดรัฐภักดิ์) 3. บ้านเสานัก 4. วัดประตูปอง 5. กูเจ้าย่าสุตา 6. ถนนสายวัฒนธรรม
7. วัดแสงเมืองมา 8. วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม 9. กำแพงเมืองประตูปอง 10. สถานปฏิบัติธรรมหลวงพ่อกษม
เขมโก 11. วัดปงสนุก

เส้นทางรถม้าสายเศรษฐกิจ – รถไฟประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่รถม้าวิ่งผ่าน ดังนี้

1. สถานีรถไฟนครลำปาง 2. ตลาดเก้าจาว 3. วัดศรีรองเมือง 4. ห้าแยกหอนาฬิกา 5. วัดศรีชุม

เส้นทางรถม้าสายเศรษฐกิจ – ตลาดจีนประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่รถม้าวิ่งผ่าน ดังนี้

1. สะพานรัฐภักดิ์ 2. กาดกองต้า 3. อาคารหม่องโง่ยั้ง 4. อาคารฟองหลี 5. ห้าแยกหอนาฬิกา

การออกแบบหนังสือส่งเสริมการท่องเที่ยว “วัดพระธาตุลำปางหลวง” จากข้อมูลเชิงพื้นที่ โดย
การศึกษาจากชุมชนรอบวัดพระธาตุลำปางหลวงเพื่อกำหนดขอบเขต รวมถึงการกำหนดจุดต่างๆของสถานที่
สำคัญเพื่อนำเรื่องราวที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตคนในท้องถิ่น อันเป็นต้นทุนทาง
วัฒนธรรมที่มีมาสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านการท่องเที่ยว สอดคล้องกับธุรกิจท่องเที่ยวในปัจจุบันที่สร้างรายได้ให้กับ
ประเทศในอันดับต้นๆ ไม่ว่าจะในประเทศใดก็ตามองค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) ได้
พยากรณ์ไว้ว่าในศตวรรษที่ 21 จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทุกๆ ปี โดยเฉพาะในแถบเอเชีย และลาติน
อเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวแบบทางเลือกใหม่จะเป็นที่นิยมมากขึ้น แสดงให้เห็นว่าหน่วยงานที่
เกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยวควรมีการพัฒนาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวและบุคลากรในชุมชนอยู่เสมอ
เพื่อเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการบริการ สร้างความประทับใจ
และความได้เปรียบในการแข่งขัน (ทักษิณา คุณารักษ์, 2546) และจากการส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวในระดับ
ภูมิภาคและท้องถิ่น จะเป็นการกระจายรายได้สู่พื้นที่ในระดับล่าง ส่งเสริม

ให้เกิดการจ้างงานและกระจายรายได้สู่พื้นที่ในชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ธุรกิจการท่องเที่ยวยังมีความสำคัญต่อประเทศชาติด้านสังคม กล่าวคือการพัฒนาการท่องเที่ยวจะนำมาสู่การพัฒนาสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ความสะอาดในแต่ละชุมชนทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ดีขึ้น และก่อให้เกิดความตระหนักในคุณค่าของสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งเป็นมรดกของชุมชน ทำให้เกิดความรักและหวงแหนชุมชนอันเป็นภูมิปัญญา ซึ่งจะนำไปสู่การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนต่อไป (มณฑาวดี คุณารักษ์, 2546)

ในการสร้างหนังสือส่งเสริมการท่องเที่ยว “วัดพระธาตุลำปางหลวง” โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนรอบวัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีประโยชน์สำหรับชุมชนในด้านการนำเสนอสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ประเมินหนังสือส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อที่จะนำไปใช้เป็นต้นแบบของการผลิตหนังสือส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับต่อไป สอดคล้องกับการศึกษาของ สุจริต มานิตกุล (2552) ที่ศึกษาการพัฒนาฝีมือท่องเที่ยวชุมชนตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ที่ดำเนินการสร้างคู่มือท่องเที่ยวของชุมชน โดยในการสร้างคู่มือท่องเที่ยวชุมชนใดๆก็ตาม ควรที่จะนำกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างคู่มือท่องเที่ยว นอกจากนี้กระบวนการให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะการแจ้งข้อมูลข่าวสาร ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว การสอดแทรกความรู้ในด้านวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ วิถีชีวิต และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจและประทับใจในประสบการณ์ที่ได้รับจากการเดินทางมาท่องเที่ยว ทำให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ นำมาซึ่งพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม มีความรับผิดชอบ นำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งเหมาะสำหรับนำมาใช้ในหนังสือส่งเสริมการท่องเที่ยว เพราะไม่ใช้เงินทุนในการผลิตสูง ไม่สิ้นเปลืองบุคลากร สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้ ไม่ต้องใช้สถานที่เฉพาะในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ทั้งยังใช้ได้ทั้งในขณะท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยว และภายนอกแหล่งท่องเที่ยว

การกำหนดเส้นทางรถม้าเพื่อการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครลำปาง จากแผนที่ทางศิลปวัฒนธรรมสืบเนื่องจากในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ เป็นธุรกิจที่มีความสำคัญและเป็นจุดขายที่นำรายได้มาสู่ประเทศการท่องเที่ยวจึงได้รับการพัฒนาและส่งเสริมให้มีความเจริญก้าวหน้า โดยให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่จะเป็นจุดขายที่สำคัญในการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้ ทั้งเรื่องราวทางด้านประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ศิลป์เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ วัดวาอารามต่างๆ ตลอดจนพระราชวัง รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในท้องถิ่น เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการศึกษาความรู้จากสถานที่ท่องเที่ยว ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ต้องการใช้ชีวิตในสิ่งที่แปลกใหม่หรือใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับบรรยากาศ และสภาพของท้องถิ่นซึ่งมีความเรียบง่าย เพื่อเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตที่วุ่นวายในเมือง สู่ความเรียบง่ายและความสงบสุข (สุวรรณี สันต์ธนะวณิช, 2548) สอดคล้องกับการนำรถม้าซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง มีเอกลักษณ์เฉพาะในท้องถิ่นมาใช้เป็นสื่อในการท่องเที่ยวผ่านเส้นทางรถม้า ผ่านการเป็นพาหนะนำเที่ยวที่มีความสวยงามของการตกแต่งรถม้า มีเส้นทางหลากหลายให้เลือกความมีชื่อเสียงของรถม้าลำปางที่ยังคงอนุรักษ์รถม้าไว้ยาวนาน มีสถานีรถม้ากระจายอยู่ในเขตตัวเมืองและอยู่ใกล้บริเวณสถานที่ท่องเที่ยว สอดคล้องกับกิริติกา ปินตามา (2553) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยในการเลือกใช้บริการธุรกิจรถม้าของนักท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง โดยผลจากนักท่องเที่ยวมีความประทับใจในรถม้าที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ การสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปางที่ใช้รถม้า

เป็นสื่อกลางสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยว ผ่านการประชาสัมพันธ์ตามงานท่องเที่ยวในระดับจังหวัด จนถึงระดับประเทศ

ปัญหาและข้อเสนอแนะ

สถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง ขึ้นอยู่กับรถม้าว่าสามารถวิ่งผ่านเข้าไปในสถานที่นั้นได้หรือไม่ ซึ่งปัจจัยหลักอยู่ที่สภาพถนน เพราะขณะรถม้าวิ่งต้องเว้นระยะห่างจากยานพาหนะประเภทอื่น รวมถึงเลี้ยงบริเวณที่มีสภาพการจราจรแออัด ในการทดสอบเส้นทางรถม้ามีทั้งแบบคันเดียวและแบบเป็นกลุ่ม เพื่อการจัดระเบียบรถม้าบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวช่วงเวลาเร่งด่วนจะใช้วิธีเลี้ยงเส้นทาง รวมถึงการท่องเที่ยวเป็นกลุ่มใหญ่จะใช้วิธีสลับเส้นทาง เพื่อให้ช่วงเวลาในการจอดบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวเหลื่อมกัน ไม่กระจุกอยู่ที่เดียว

และจากการกำหนดสถานที่ท่องเที่ยวโดยใช้การเดินทางโดยรถม้า สถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งได้ถูกตัดออกเพราะรถม้าไม่สามารถวิ่งในเส้นทางนั้นๆ ได้ จากนั้นจึงนำเนื้อหาที่ได้ทั้งหมดมาปรับแก้และเรียบเรียงใหม่ตามความเหมาะสม